

УДК 378.147.091.3:36-051

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОГРАМИ СОЦІАЛЬНОГО ТЕАТРУ В РОБОТІ З МАЙБУТНІМИ СОЦІАЛЬНИМИ ПЕДАГОГАМИ

Брусенко А.С.

Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»

Розглянуто процес реалізації програми соціального театру у роботі з майбутніми соціальними педагогами. Визначена структура практичних занять соціотрау, яка містить теоретичний, практичний, рефлексивний блок та блок самоосвіти. Наведено приклади вправ до кожного з блоків. Описана робота над соціальними етюдами. Запропоновані завдання до самостійного опрацювання теоретичного та практичного матеріалу.

Ключові слова: соціальний театр, самопрезентація, майбутні соціальні педагоги, театральна педагогіка, позааудиторна робота.

Постановка проблеми. Виховні можливості театральної діяльності досить широкі та різноманітні. Під час участі в ній, студенти глибше пізнають та аналізують навколишній світ; мають змогу, граючи певну роль, поринути у різноманіття образів, думок та поглядів, що є основою толерантності та терпимості до інших людей. Фактично за допомогою театральних засобів до слухача, глядача доводиться задуманий образ, виконується певна роль. З цієї точки зору засоби театральної педагогіки мають багатий виховний потенціал щодо самовираження і самопрезентації особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемам театральної педагогіки присвячено досить багато наукових праць та досліджень, наприклад, формування педагогічного артистизму засобами театральної педагогіки (Д. Будянський), театральні технології в гуманізації процесу навчання школярів (В. Букатов), використання можливостей театральної педагогіки у процесі становлення особистості вчителя (О. Булатова), артистизм педагога як компонент його творчої індивідуальності (Ж. Ваганова), формування професійної компетентності студентів – майбутніх вчителів в контексті театральної діяльності (В. Вартанова), формування артистизму особистості майбутнього вчителя музики (Г. Гарипова) та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Вивчення наукової літератури за окресленим напрямом дало можливість установити, що соціальний театр як засіб виховного впливу на майбутніх соціальних педагогів не був предметом окремого наукового дослідження, що зумовлює актуальність і доцільність вивчення цієї проблеми.

Мета статті. Опис реалізації програми соціального театру під час роботи з майбутніми соціальними педагогами у позааудиторній роботі.

Виклад основного матеріалу. Програма роботи студентського соціального театру передбачала: по-перше, організацію спостереження за ораторським мистецтвом і паралінгвістичними особливостями сценічного мовлення; по-друге, включення студентів в ігри комунікативно-вербального характеру, в яких у них з'явиться можливість провести «репетицію» культури самопрезентації в межах запропонованої ролі, що збагатить відповідний досвід. Крім того, ми припускали, що прийом театральної педагогіки дозволять студентам активізувати саморегуляцію комунікативної діяльності, проявити самоконтроль з метою «програвання» певних ролей, і, відповідно, успішніше оволодіти культурою самопрезентації.

Формування та закріплення самопрезентаційних умінь і навичок, необхідних для майбутньої

успішної професійної діяльності, відбувалося безпосередньо на репетиціях соціотеатру, під час виконання самостійних завдань творчого характеру.

Робота соціального театру базувалася на розробленій програмі, яка включала: пояснювальну записку, навчально-тематичний план роботи гуртка, перспективно-календарний план, плани занять.

Практичні заняття соціотеатру мали певну структуру, яка містила *теоретичний, практичний, рефлексивний блок та блок самоосвіти*. Завдання теоретичного блоку передбачали розгляд і обговорення теоретичних положень теми, спрямованість на формування теоретичної складової самопрезентаційної культури; завдання практичного блоку сприяли формуванню самопрезентаційних умінь і навичок, оволодінню практичним аспектом культури самопрезентації; рефлексивний блок передбачав роботу майбутніх соціальних педагогів із застосуванням власного досвіду, самооцінку рівня теоретичної та практичної сформованості культури самопрезентації в межах конкретної теми, самооцінку особистісних якостей, необхідних для подальшої практичної діяльності; блок самоосвіти, орієнтував на самостійне вивчення літературних джерел з досліджуваної теми та виконання системи завдань репродуктивного, конструктивного та творчого характеру.

Для кращого розуміння методики реалізації програми соціального театру наведемо орієнтовну схему за якою будувалися заняття:

I блок. Теоретичний

Налаштування. Включало в себе перш за все «занурення» в зміст теми заняття. Керівник гуртка виголошував вступне слово (слова-надихання), яке налаштовувало учасників на роботу на занятті, створювало відповідний настрій і бажання займатися театралізованою діяльністю.

До «налаштування» відносяться: внутрішня зібраність студента, організованість, почуття ліктя партнера, готовність активно включитися в процес навчальної та творчої роботи.

Міні-лекції. Удосконалюючи зміст програми позааудиторної роботи студентів щодо формування самопрезентаційної культури, було введено спеціальні теми «Самопрезентація – умова та засіб самоактуалізації особистості», «Самопрезентаційна культура – запорука професійного успіху», «Самопрезентаційні уміння соціального педагога», «Створення позитивного іміджу соціального педагога».

Під час вивчення цих тем студенти знайомилися з поняттями «самопрезентація», «самопрезентаційна культура», «самопрезентаційні уміння», особливостями формування самопрезентаційних умінь та створення позитивного професійного іміджу соціального педагога. Крім того, підсилили увагу щодо можливостей театральної діяльності, а саме соціотеатру, у формуванні самопрезентаційної культури майбутнього соціального педагога.

II блок. Практичний

Розвиток сценічного мовлення.

Дихальні вправи. Одним з найважливіших умінь є тренування вдиху через ніс замість звичного «хапання» повітря ротом. Для розвитку даного умінь студентам пропонувалося з відкритим ротом зробити вдих і видих через ніс. Оптимальним диханням вважається грудне,

і саме його розвитком займався керівник гуртка зі студентами.

Артикуляційна гімнастика. Мета артикуляційної гімнастики – вироблення повноцінних рухів і певних положень органів артикуляційного апарату, необхідних для правильної вимови звуків.

Виконання фізичних дій починалося з «налаштування до дії» і з методу «зняття м'язових затисків».

«Налаштування до дії»

Матеріалом для «налаштування до дії» слугує сам навчальний процес: при появі педагога його треба було вітати вставанням, але не шумно, а організовано, емоційно, швидко, одночасно легко і витончено. Потім студентам пропонувалося безшумно перейти з місця на місце, переставити меблі, сісти в півколо, в два ряди, помінятися місцями разом зі своїми стільцями і, нарешті, зробити все це з закритими очима.

Подібні вправи дисциплінували студентів, безшумність і тренування фізичних дій із закритими очима створювало деяку таємничу театральність, а не формально-робочу атмосферу заняття. Далі «налаштування» ускладнювалося: всі повинні були одночасно встати, створивши правильне коло, одночасно сісти, виконати все мовчки, потім виконати все під музику в різному темпі і зі зміною характеру рухів.

«Зняття м'язових затисків»

М'язове звільнення, мало на меті зняти зайве хвилювання, тобто сприяло подоланню психічної напруги. Щоб відчувати «м'язову свободу», треба було за контрастом спершу напружити ту чи іншу групу м'язів, а потім відчувати «м'язову радість» від їх розслаблення. Пропонувалося встати, витягнути руки вгору, стиснути кулаки і набрати дихання, піднятися на носки, напружити все тіло, немов утримуючи важкий вантаж, а потім з видихом розслабити всі м'язи, опустившись на ступні і відкинувшись на спинку крісла, потім посидіти трохи в підбраній, але вільній позі з прямою спиною.

Тренінгові вправи. Під час практичних занять діяльність студентів активізувалася шляхом реалізації імітаційно-ігрового й особистісно-зорієнтованого підходів, для чого використовувалися різноманітні вправи («Пройдися як...», «Повтори фразу», «Знайомство» та ін.), рольові ігри («Фактивці», «Телефон довіри», «Психодрама» (професійна тематика), «Відеокліп» та ін.), читання віршів, читання за ролями, міні-драматизації, програвання епізодів, імпровізації на тему.

III блок. Рефлексивний

Цей блок передбачав декілька різноманітних варіантів проведення:

1. Перегляд театральних постановок

За підсумками перегляду театральних постановок безпосередньо на заняттях театрального гуртка, студентам пропонувалося:

- викласти фабулу переглянутого спектаклю;
- визначити основну соціально-етичну ідею вистави і викласти її;
- проаналізувати взаємини дійових осіб і скласти соціально-психологічні характеристики основних героїв;
- проаналізувати декорації і охарактеризувати ті елементи, які допомогли розкрити внутрішній світ героїв, основну соціально-етичну ідею вистави;

- розробити сценарії етюдів для їх подальшого обігрування і дискусійного аналізу;
- зробити самоаналіз самопрезентаційної культури.

2. Організація конкретних ситуацій

Цей варіант проведення рефлексивного блоку, передбачав штучне створення проблемної ситуації, яку вирішує соціальний педагог у своїй професійній діяльності. Для цього на заняттях гуртка ми використовували пошуковий метод навчання, який формує вміння і навички, які можуть бути застосовані в нетиповій і нестандартній ситуації. Даний метод передбачає створення проблеми, постановку проблемної ситуації, організацію умов для того, щоб вирішити дану проблему. При цьому студенти самостійно знаходять рішення проблеми, дають рекомендації і роблять висновки. На нашу думку, метод проблемної ситуації, підходить для підготовки студентів до професійної діяльності, так як в своїй роботі соціальний педагог в основному стикається з вирішенням різних проблемних ситуацій.

3. Робота над соціальними етюдами

Зміст репертуару соціального театру складався з етюдів на соціально-педагогічну тематику та стосувався професійної сфери майбутніх соціальних педагогів. Поступово студенти пізнавали себе та інших. На це була спрямована робота над соціальними етюдами на теми моральності, соціальної адаптації та професійної підготовки.

Для створення соціальних етюдів необхідна спостережливість: треба вміти помітити «конфліктну» ситуацію в навколишньому середовищі, це може бути ситуація в переповненому автобусі або в під'їзді свого будинку, а також безліч інших непомітних на перший погляд життєвих випадковостей.

Після того як студент зміг визначити соціальну ситуацію, яка його зацікавила та на його погляд є актуальною, настає наступний етап – вміння інтерпретувати ситуацію, причому зробити це так, щоб зацікавити цим інших учасників гуртка, тобто необхідно вміти викладати свої думки, володіти ораторським мистецтвом.

Наступний етап роботи над соціальними етюдами: вибирається сценарист серед учасників диспуту (ним може бути як той студієць, який «приніс» етюд на заняття, так і будь-який інший). Упродовж тижня вони спільно з керівником пишуть сценарій соціального етюдів (в разі потреби у «активу» є можливість проконсультуватися у психологів, педагогів, медиків, фахівців з проблеми). Під керівництвом керівника гуртка вибираються і вчаться ролі, репетируються і відпрацьовуються постановочні моменти і мізансцени.

Призначається день, пишеться оголошення-запрошення на дискусію в театральний гурток. У кінці програми, після того як пішли гості, підводилися підсумки, де учасники гуртка обговорювали, як пройшов виступ, які були помилки, чого слід уникати при обговоренні в наступний раз, які теми викликали найбільший інтерес, які питання і чому не слід обговорювати і на чому надалі треба зупинитися докладніше. Наступний

етап: організація так званих гастролей у інших навчальних закладах міста.

IV блок. Самоосвіта

Ефективність процесу формування культури самопрезентації майбутніх соціальних педагогів засобами соціального театру в позааудиторній роботі залежить від ступеня активності студентів, їх умінь самостійно поповнювати власний теоретичний та практичний багаж. Тому особливе місце в експериментальній позааудиторній роботі відводилося виконанню самостійних завдань різного характеру, зразки яких наведено далі.

Самостійні завдання репродуктивного характеру були спрямовані на відтворення студентами теоретичного матеріалу:

- познайомитися зі сценаріями вистав соціальної спрямованості;
- познайомитися з іграми, вправами, які можна використовувати для удосконалення самопрезентаційних умінь та підготуватися до проведення на театральних заняттях;
- створити добірку зразків декорацій, театральних костюмів, афіш, програм, білетів та ін.

Самостійні завдання конструктивного характеру, що передбачали реконструювання інтелектуальних і практичних дій студентів, перетворення досвіду рішення пізнавальних завдань, пропонування для самостійного виконання:

- розробити сценарій театрального (тематичного) вечора;
- розробити програму святкування Дня театру;
- розробити проект «Тиждень театру» та ін.

Під час виконання самостійних завдань творчого характеру проявлявся високий рівень пізнавальної активності майбутніх соціальних педагогів. Такі завдання могли навіть створювати проблемні ситуації. Нижче наведено приклади таких завдань:

- скласти описову розповідь про себе;
- підготувати самопрезентаційне повідомлення та підготуватися до його виголошення;
- розробити епізод для програвання;
- розробити етюд професійного спілкування;
- розробити авторський сценарій соціального театру та підготуватися до його презентації.

Відбір методів для зазначених вище форм роботи зі студентами здійснювався за такими критеріями: вплив на чуттєву сферу (наприклад, колективні походи до театру), надання самостійності та активності в збагаченні знань (наприклад, вивчення досвіду роботи інших самодіяльних театральних груп, зустрічі-бесіди з представниками театального мистецтва, обговорення афіш, білетів, сценаріїв, переглянутих вистав), надання можливості практичного використання здобутих знань, умінь та навичок (участь у театральних постановках на базі вищого навчального закладу та інших освітніх закладів).

Висновки і пропозиції. Застосування запропонованої програми роботи соціального театру сприяло засвоєнню знань про культуру самопрезентації, забезпечувало формування етичного мислення, допомагало зміцненню професійної позиції і усвідомлення значущості культури самопрезентації в професійно-спрямованій діяльності.

Список літератури:

1. Гиппиус С. В. Гимнастика чувств: тренинг актерского мастерства / С. В. Гиппиус. – СПб, 2010. – 383 с.
2. Луганська Л. М. Формування комунікативних умінь майбутніх педагогів засобами практичних тренінгів / Л. М. Луганська // Вісник Луганського національного педагогічного університету ім. Тараса Шевченка. – 2004. – № 10(78). – С. 161-165.
3. Рудь С. М. Драматизация как прием обучения детей / С. М. Рудь // Вісник Луганського національного педагогічного університету ім. Тараса Шевченка. – 2006. – № 4(99). – С. 241-246.
4. Социальный театр: спектакль плюс...: руководство по работе с молодежью / А. Э. Агавелова, Р. Г. Иванян, Г. А. Петросян. – СПб: С.-Петерб. регион. молодеж. благотворительная общественная орг-ция «Молодеж. Информац. Центр», 2003. – 95 с.
5. Ткачова О. О. Артистичні уміння як компонент педагогічної майстерності / О. О. Ткачова // Наукова молодь: Збірник праць молодих учених. Матеріали I Регіональної науково-практичної конференції «Внесок молодих учених у розвиток науки регіону». – Луганськ: Знання, 2005. – Т. 2. – С. 122-127.
6. Шахрай В. М. Шкільний соціальний театр – інноваційна технологія формування соціальної компетентності підлітків і старшокласників / В. М. Шахрай // Actual questions and problems of development of social sciences: Conference Proceedings, June 28-30, 2016. – Kielce: Holy Cross University. – С. 136-139.

Брусенко А.С.

Государственное высшее учебное заведение
«Донбасский государственный педагогический университет»

РЕАЛИЗАЦИЯ ПРОГРАММЫ СОЦИАЛЬНОГО ТЕАТРА В РАБОТЕ С БУДУЩИМИ СОЦИАЛЬНЫМИ ПЕДАГОГАМИ

Аннотация

Рассмотрен процесс реализации Программы социального театра в работе с будущими социальными педагогами. Определена структура практических занятий социотеатра, которая включала теоретический, практический, рефлексивный блок и блок самообразования. Приведены примеры упражнений для каждого из блоков. Описана работа над социальными этюдами. Предложены задания для самостоятельной работы над теоретическим и практическим материалом.

Ключевые слова: социальный театр, самопрезентация, будущие социальные педагоги, театральная педагогика, внеаудиторная работа.

Brusenko A.S.

State Higher Educational Institution
«Donbas State Teachers' Training University»

REALIZATION OF PROGRAM OF SOCIAL THEATER IN-PROCESS WITH FUTURE SOCIAL TEACHERS

Summary

The process of implementing the Social Theater Program in the work with future social educators is considered. The structure of practical studies of the sociotheater was proposed, which included a theoretical, practical, reflexive block and a self-education unit. Examples of exercises for each of the blocks are given. Describes work on social studies. Suggested tasks for independent work on theoretical and practical material.

Keywords: social theater, self-presentation, future social pedagogues, theater pedagogy, extracurricular work.